

Don Quijote 400 år

Centralbibliotekets utställningshall 12/11 2005- 28/2 2006

Skärm 1: Introduktion

Dikten *Don Quixotes drömmar* ur Lars Forssell. *Don Quixotes drömmar*. Stockholm : Bonniers, 1958

Utställningen är gjord av

Anna Svensson, UB och Iberoamerikanska institutet

Alejandro Urrutia, Avdelningen för spanska

Med benäget bistånd från

Thomas Lindström UB

Bo-Lennart Hermansson UB

Mohammed Hamed UB

Pia Schmidt de Graaf UB

Stefan Sjöblom UB

Alla citat från Don Quijote är hämtade ur Jens Nordenhöks översättning från 2001.

Planscherna ovanför montrarna är hämtade ur *Don Quijote en el arte y el pensamiento de Occidente*. Madrid : Cátedra, 2004

Honoré Daumier. *Don Quijote* ; Eugègen Delacroix. *Don Quijote i sitt bibliotek* ; José Segrelles. *Don Quijote i sitt bibliotek* ; José Vela Zanetti. *Den odödlige Don Quijote* ; Pablo Picasso. *Don Quijote och Sancho Panza* ; Gabriel Flores. *Don Quijotes matyrskap* , Okänd konstnär (Brasilien?). *Don Quijote* : Guillermo Heiter. *Don Quijote*

Don Quijote är en bok som har haft ett enormt inflytande på den västerländska litteraturen sedan den första delen kom ut 1605. Den nigerianske författaren Ben Okri har uttryckt det så här: "I found that, as I read *Don Quijote*, I was reading almost every important Western text of the last two or three hundred years."

Boken har lästs som en rolig historia om en galning, en symbolisk berättelse om en modiga idealist, en moralitet, en samhällskritik, en karaktärsstudie och tillbaka igen till komiken. Men oavsett hur man har tolkat den har den setts som den moderna romanens födelse med sin personteckning, sin psykologi, sin realism, sina dialoger, sin metafiktio.

Den litteraturvetenskapliga litteraturen kring Don Quijote är ofantlig. Vill man orientera sig i ämnet kan för den spansktalande rekommenderas förord och kommenterar i Francisco Ricos utgåvor och för andra utgåvan från Norton 1998 av Burton Raffels engelska översättning.

Don Quijote och Sanch Panza är karaktärer som snabbt började leva ett eget liv utanför Cervantes roman. Redan under åren efter bokens publicering kunde man finna människor utklädda till Don Quijote och Sancho Panza på fester och i karnevalsfiranden. Såväl i litteraturen som i verkliga livet är listan lång på de som liknas vid bokens huvupersonerhar dårar, idealister, revolutionärer, de bondförnuftiga, de egensinniga, de som utkämpar fruktlösa strider, de som inte kan skilja på böckernas värld och verkligheten...

Ur en sökning i databaserna Mediearkivet och Presstext kan man vaska fram följande lista på de som i svensk dagspress liknats eller liknat sig vid de två huvudkaraktärerna under de senaste åren:

Lars Vilks	Denis Menchov (cyklist)
Zlatan Ibrahimovic	Ingela Klinteberg (Chefsåklagare i Helsingborg)
Daniel Lemma	Maud Lanne (politiker)
Fidel Castro	Svenska landstingen
Tage Erlander	Aktieägarna i SCA
Leif Alsheimer	Per Ericson (politiker)
Tonårsföräldrar	Lars Norén
Ralph Nader	Ingmar Bergman
Evert Taube	Business Software Alliance (BSA)
Kent Härtstedt	Sinuhe Wallinheimo, (hockeyspelare)
Vilhelm Moberg	Hans Ihrman (Kammaråklagare)
Ulf Lundell	Marita Ulvskog
Thomas Bodström	Lars Engkvist
Karl XII	Distriktsläkarna inom Faluns alla fem vårdcentraler
Jesus	Gudrun Schyman
Hans Blix	Bengt Järhult (distriktsläkare)
Håkan Hellström	Johnny Örbäck (fd HSB-bas i Malmö)
Thure Stenström	Män som spelar nätpoker
Vilgot Sjöman (av Ingmar Bergman)	
Agneta Lorentzon (körsnärsmästare i Halmstad)	

Skärm 2: Kritiker och andra om Don Quijote

Ivan Turgenev. *Mumu*. Helsingfors : Wentzel Hagelstam, 1894

Miguel de Unamuno. *Selected works of Miguel de Unamuno. Vol. 3, Our lord Don Quixote of Don Quixote and Sancho with related essays*. Princeton : Princeton University Press, 1967

György Lukács. *Die Theorie des Romans*. Neuwied : Luchterhand, 1971

Thomas Mann. *Sjöresa med Don Quijote och andra essayer*. Stockholm : Tiden, 1964

Salvador de Madariaga. *Don Quijote, Sancho Panza och verkligheten*. Stockholm : PAN/Norstedt, 1970

Erich Auerbach. *Mimesis : verklighetsframställningen i den västerländska litteraturen*. Stockholm : Bonnier, 1998

Michail Bachtin. *Rabelais och skrattets historia*. Gråbo : Anthropos, 1986

Vladimir Nabokov. *Lectures on Don Quixote*. New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1983

E. C. Riley. *Don Quixote*. London : Allen & Unwin, 1986

Michel Foucault. *The order of things*. London . Tavistock/Routledge, 1974

Milan Kundera. *Romankonsten*. Stockholm : Bonnier, 1988

Umberto Eco . *Tankar om litteratur*. Stockholm : Bromberg, 2004

Arne Melberg *Mimesis : en repetition*. Stockholm ; Stehag : B. Östlings bokförl. Symposion, 1992

Entiendes? : queer readings, Hispanic writings / edited by Emile L. Bergmann and Paul Julian Smith. Durham : Duke Univ. Press, 1995

Harold Bloom. *Den västerländska kanon : böcker och skola för eviga tider*. Eslöv : B. Östlings bokförl. Symposion, 2000

Carroll B. Johnson. *Madness and lust : a psychoanalytical approach to Don Quixote*. Berkeley : Univ. of Calif. Press, cop. 1983

Quixotic desire : psychoanalytic perspectives on Cervantes / edited by Ruth Anthony El Saffar and Diana de Armas Wilson. Ithaca : Cornell Univ. Press, 1993

A. Iranzo, J Santamaría, M. de Riquer. *Sleep and sleep disorders in Don Quixote*.i: Sleep medicine 2004 Jan;5(1): s. 97-100

Protokoll / Riksdagen. 2000/01:46 6 § Sjukhus med vinstsyfte. Anf. 3 Kenneth Johansson (c):

Monter 1: Spanska utgåvor

**Cervantes. *Don Quijote de la Mancha*. Barcelona : Francisco López Fabra, 1871-74. 2 vol
Faksimil av 1. utgåvan av första delen: Miguel de Ceruantes Saauedra. *El ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha*. Madrid : Iuan de la Cuesta, 1605 4:o**

Bilden på titelsidan är tryckaren Juan de la Cuestas emblem. Genom officiella dokument som den dåvarande spanska lagstiftningen krävde vid bokutgivning, vet man att boken i själva verket var tryckt redan i december 1604.

Boken blev genast en stor framgång och ytterligare fyra utgåvor kom ut 1605, en i Madrid, två i Lissabon och en i Valencia. Åren 1607-1611 kom ytterligare fyra utgåvor i Bryssel, Madrid och Milano.

En stor del av den första upplagan 1605 skickades till de spanska kolonierna i Amerika, men det skulle dröja till 1800-talet innan en utgåva trycktes i Amerika (Mexiko 1833).

Detta faksimil är det första som gjorts av originalutgåvorna. Till de två volymerna hör också ett band med Juan Eugenio Hartzenbuschs "1633 notas".

Alonso Fernández de Avellaneda. *El Quijote apócrifo*. Barcelona : Librería Científico Literaria, 1905

Segundo tomo del Ingenioso hidalgo don Quixote de la Mancha, que contiene su tercera salida y es la quinta parte de sus aventuras. var originaltiteln på boken när den kom ut i Tarragona 1614. Man vet inte vem denne Fernández de Avellaneda som gav ut en fortsättning på Cervantes roman var. Några som utpekats är Lope de Vega, Gerónimo de Pasamonte och Francisco de Quevedo. Boken omarbetar och vidareutvecklar en del episoder ur den första delen av romanen.

Den första franska översättning av Alain René Lesage kom 1704. Under första halvan av 1700-talet fanns det röster såväl i Frankrike som i Spanien som hävdade att Avellanedas bok var överlägsen Cervantes. På UB finns Alonso Fernández de Avellaneda. *Nouvelles aventures de l'admirable Don Quichotte de la Manche*. Paris : Compagnie des Libraires, 1738. 2 vol.

**Cervantes. *Don Quijote de la Mancha*. Barcelona : Francisco López Fabra, 1871-74. 2 vol
Faksimil av 1. utgåvan av andra delen: Miguel de Ceruantes Saauedra. *Segunda parte del ingenioso cauallero don Quixote de la Mancha*. Madrid : Iuan de la Cuesta, 1615 4:o**

Under tiden Cervantes arbetade med andra delen av romanen skrev han för teatern och gav 1613 ut sina *Sedelärande berättelser (Novelas ejemplares)*. Innan fortsättningen av Don Quijote publicerades 1615 hade Fernández de Avellanedas falska fortsättning kommit ut och detta tar Cervantes upp såväl i *Företal till läsaren* som i *Tillägnet* riktad till Greve av Lemos:

"Gud förlåte mig, min illustre (eller kanske ringa) läsare, hur otåligt måste du inte ha väntat på det här företalet och tänkt att du skulle finna den bräddfull av hämndbegär och bittra utfall mot författaren till den andra *Don Quijote* – just det, den där som lär vara avlad i Tordesillas och född i Tarragona!" (s. 447)

"folk från alla håll och kanter skyndar på mig att skicka ut honom, för att ta bort den bittra smaken och vämjelsen av en annan *Don Quijote* som har stulit hans namn och förklädd till *Andra delen* har spritt sig över världen." (s. 451)

Även Don Quijote själv tar till orda i frågan. I kapitel 62 när han kommit till Barcelona kliver han under en promenad i staden in i ett boktryckeri där korrekturläsning pågår:

(...) när han frågade efter titeln fick han till svar att den hette *Andra delen av den snillrike riddaren Don Quijote av La Mancha*, författad av en person från Tordesillas.

– Den boken har jag hört talas om, sade Don Quijote, och jag trodde faktiskt att den redan var bränd på bål för sin stora fräckhets skull. Men den ska väl snart nå sin mårtenmäss – alla svin har ju sin bestämda slaktdag. För det som är uppdyktat blir bara bra och intressant när det lägger sig nära sanningen eller vad som är sannolikt, och det som är sant blir bara bättre ju sannare det skrivs. (s. 849)

Miguel de Cervantes Saavedra. *Vida y hechos del ingenioso cavallero Don Quijote de La Mancha*. Amberes : Geronymo y Juanbautista Verdusen, 1673

Denna utgåva med 32 illustrationer, några signerade F. Bouttats, är den äldsta utgåvan av Don Quijote i UB:s samlingar.

Miguel de Cervantes Saavedra. *Los trabajos de Persiles y Sigismunda, historia setentrional*. Madrid : Juan de la Cuesta, 1617

Enligt Cervantes själv en bok inspirerad av Heliodorus *Aithiopika*. Den version av boken som publicerades postumt 1617 lär Cervantes ha lagt sista handen vid tre dagar innan han dog den 23 april 1616, samma dag som Shakespeare dog.

Miguel de Cervantes Saavedra. *El ingenioso hidalgo Don Quixote de La Mancha*. 3. ed., corregida por La Real Academia Española. Madrid : en la imprenta de la Academia por la viuda de Ibarra, Hijos y Compañía, 1787. 6 vol. 8:o

Den spanska akademins första utgåva kom 1780 i 4:0 i 4 volymer (Finns i faksimil från 1977 på UB). 1782 och 1787 gav man ut den i 8:0 så att "allmänheten skulle kunna skaffa den till ett rimligt pris". Volym 1 innehåller *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra* och *Análisis del Quixote* av Vicente de los Ríos.

Det första steget mot analyserande utgåvor av boken togs i Tonsons spanskspråkiga utgåva, London 1738, som innehåller *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra* av Gregorio Mayans i Sicar. (UB har en utgåva Madrid : Joacin de Ibarra, 1771 som innehåller Mayans text). 1781, året efter akademiens utges i London och Salisbury John Bowles utgåva *Historia del famoso cavallero Don Quixote de La Mancha*. Den har kallats den första kritiska utgåvan.

Miguel de Cervantes Saavedra. *El ingenioso hidalgo Don Quijote de La Mancha*. Madrid : Editorial Castilla, 1947

Denna miniatyurutgåva gavs ut till 400-årsminnet av Cervantes födelse.

Cervantes, Miguel de. *Don Quijote de la Mancha*. Ed. del IV centenario. Madrid : Real Academia Española : Alfaguara, 2004

Det finns över 500 spanskspråkiga utgåvor av Don Quijote. Från 1800-talet kan nämnas den med Diego Clemencíns kommentarer från 1833-1839 (kommentarerna finns på UB i en utgåva från 1947). Av 1900-talets utgivare märks Francisco Rodríguez Marín (fyra utgåvor, den första utgiven i Clásicos castellanos 1911-13), Martín de Riquer och Francisco Rico. Den senares kommentarer finns bl.a. i en populär 400-års jubileumsutgåva. Priset är 10 euro och under våren 2005 lyckades den vissa veckor klämma sig före Dan Brown på bästsäljarlistorna i Spanien:

Don Quijote om boken om honom själv

I andra delen, kapitel 2-4 får Don Quijote och Sancho Panza veta av kandidaten Sansón Carrasco att det finns en bok om dem. Sancho berättar nyheten för riddaren:

"att ert nåds historia redan finns upptecknad i en bok, och boken heter *Den snillrike riddaren Don Quijote av La Mancha*, och han påstår att jag står nämnd där med mitt eget namn Sancho Panza, och hennes nåd Dulcinea av El Toboso, och en hel massa saker som hände när vi var ensamma och ingen såg oss, så jag måste korsa mig så rädd jag blev, att den där historieskrivaren kunde veta om dom." (467-468)

Genom samtalet får vi en bild av hur första delen mottagits av samtiden och hur Cervantes såg på kritiken, bl.a. kommenteras den insprängda berättelsen *Den otillbörliga nyfikenheten*, lapsusen med Sanchos stulna åsna och vilka av riddarens äventyr som väckt mest uppseende.

" – Det är alltså sant att det finns en bok om mig, och att den är författad av en lärd mor?
– Det är så sant, herre, sade Sansón, att jag vågar påstå att det till dags dato har tryckts över tolv tusen exemplar av den boken, var så god och fråga i de städer där den har kommit ut, i Portugal och Barcelona och Valencia. Det ryktas till och med att den håller på att tryckas i Antwerpen, ja, jag tror knappt det finns ett land eller ett språk där den inte kommer att ges ut och översättas." (s. 469)

"– (...) Och så är det väl med min historia också, att den kräver kommentarer i kanten för att bli förstådd.
– Nej, absolut inte, svarade Sansón, den är glasklar, man begriper allt i den. Barnen bläddrar i den, ungdomarna läser den, de vuxna tar den till sig och de äldre höjer den till skyarna, kort sagt, den är så tummad och läst och välkänd av alla sorters folk, att så fort någon ser en mager hästkrake så säger han: "titta, där går Rosinante." (s. 473)

Monter 2: Översättningar och inflytande

Miguel de Cervantes *The history of Don Quixote of the Mancha*. New York : AMS, 1967. 4 vol. (The Tudor translations ; Ser. 1, 13-16)

Översatt av Thomas Shelton. Denna engelska översättning är den första översättningen av Don Quijote. Den utgavs redan 1612:

The history of the valorous and wittie knight-errant Don Quixote of the Mancha. London printed by William Stansby : for Ed. Blount and W. Barret, 1612. Del 2 kom ut 1620.

Miguel de Cervantes Saavedra. *The history and adventures of the renowned Don Quixote*. London : C. Cooke, [1799]. 5 vol.

Sheltons översättning följdes av flera engelska. Tobias Smolletts kom ursprungligen 1755 i 2 vol. I romanen *The Adventures of Sir Launcelot Greaves* (1760-61) skapade han sedan en engelsk Quijotefigur.

Miguel de Cervantes Saavedra. *The adventures of Don Quixote de La Mancha*. London : Ward, Locke Co, [1870]

Utgåva för ungdom. Charles Jarvis översättning utgavs första gången av Tonson 1742 och innehöll då samma illustrationer som samma förläggares berömda spanskspråkiga utgåva från 1738 inklusive Mayans y Sicars text om Cervantes. 1885 kom en ny känd översättning av John Ormsby

Henry Fielding. *The history of the adventures of Joseph Andrews and his friend Mr. Abraham Adams written in imitation of the manner of Cervantes, author of Don Quixote.* 4. ed. rev. and corr. London : A. Millar, 1749. 2 vol.

Utkom ursprungligen 1742. De engelska 1700-talsförfattarna var starkt influerade av Don Quijote. Henry Fielding kallades en engelsk Cervantes av flera av sina samtida.

Charlotte Lennox. *The female Quixote; or, The adventures of Arabella.* Cooke's ed. London : C. Cooke, [1799]

Utkom 1752 och blev en av de populäraste romanerna under senare halvan av 1700-talet. Arabella betraktar världen genom de franska romaner hon läser medan hennes tjänarinna Lucy försöker hålla kvar henne i verkligheten.

Miguel de Cervantes Saavedra. *Leben und Thaten des scharfssinnigen Edlen Don Quixote von La Mancha.* 4 aufl. Berlin : Hofmann, 1860. 2 vol.

Det finns referenser till att en tysk översättning skulle ha tryckts 1621, men den tidigaste det finns exemplar av är från Frankfurt 1648. Dessa skulle följas av flera andra. Nyromantikern Ludwig Tiecks översättning kom första gången ut i 4 vol. 1799-1801. Tillsammans med bl. a. Friedrich och August Wilhelm Schlegel och Schelling inleder han på allvar de symboliska och filosofiska tolkningarna av Don Quijote (idealismens förkämpe, motsatserna ideal-verklighet, ande-materia). Uppsalaromantikerna läste Tiecks översättning och tog till sig den nyromantiska synen på romanen.

Heinrich Heine. *Lyrisk och prosa.* Stockholm : Forum, 1958

Heinrich Heine hörde också till de tyskar som höjde Don Quijote till skyarna. Han skrev ett berömt förord till den tyska utgåva som kom ut i Stuttgart 1837-1839 på Verlag der Classiker.

I *Die romantische Schule* 1833 (*Den nyare sköna litteraturen i Tyskland* Lund : Lunbergiska boktryckeriet, 1838) skriver han i kapitlet om Tieck:

”Det är lustigt nog att just den romantiska scholan skänkt oss den bästa översättning af en bok, hvori dess egen narraktighet på det tokroligaste blifvit förlöjligad. Ty denna schola var ju intagen av samma vansinne som äfven uppeldade den ädle Manchanaren till alla hans dårskaper;”

Michel de Cervantes. *Don Quichotte de La Manche.* Paris : 1806. 6 vol.

Översättning av Jean-Pierre Claris de Florian, vars första utgåva kom 1799, denna låg till grund för den första svenska översättningen 1802.

Den första kompletta franska översättning av del 1 av Cesar Oudin gavs ut 1614. (Michel de Cervantes. *L'ingenieux don Quixote de la Manche.* Paris : Jean Foüet, 1614.) Redan 1608 hade dock avsnittet ”Den otillbörliga nyfikenheten” publicerats och följts av andra avsnitt. Fransmännen var först med en översättning av del 2 1618 (översatt av F. de Rosset). Filleau de Saint Martins översättning kom 1677-1678 (finns på UB i utgåva från 1826-27). Under 1800-talet kom sedan flera andra franska översättningar bl. a. Louis Viardots som Doré illustrerade.

Vidare ut i världen

Den första italienska översättningen kom 1622, holländska 1657, ryska 1769, danska 1776-77 (översatt av Charlotta Dorothea Biehl), polska 1786, portugisiska 1794 och så rullade det på.

Bland mängden av författare som sagt sig vara inspirerade av Don Quijote eller skrivt rena travestier hittar man vidare: Robert Challe, Wilhelm Ehrenfried Neugebauer, Richard Graves, Laurence Sterne, Giovanni Meli, Wordsworth, Coleridge, Lord Byron, Stendhal, Dickens, Mark Twain, Dostojevskij, Flaubert, José Hernández, Balzac, Melville, Pérez Galdós, Azorín, G.K. Chesterton, Andrej Platonov, Thomas Mann, Faulkner, Nabokov, Graham Greene, Milan Kundera, Alejo Carpentier, García Márquez, Carlos Fuentes, Kathy Acker, Stepehn Marlowe. Maja Beutler, Andrés Trapiello...

Jorge Luis Borges *Ficciones* Buenos Aires : Sur, 1944.

En av 1900-talets mest kända Quijotereferenser hittar man i *Pierre Menard, autor del Quijote* en fiktiv litterär essä om en författare som genom ihärdigt arbete lyckades återskapa (ej kopiera) ett par kapitel ur Don Quijote som ordagrant sammanfaller med Cervantes.

Iberoamerikanska institutets exemplar har en dedikation från Borges till Nils Hedberg, institutets grundare.

Berättelsen finns översatt till svenska i *Labyrinter*. Lund : Umbra Solis, 1991

Monter 3: Svenska översättningar

M. Cervantes. *Don Quichotte af La Mancha. Första delen*. Stockholm : Kumblin, 1802

Översatt av Carl Gustaf Berg från Florians franska översättning. "Första delen" betyder inte att hela originalets del 1 med sina 52 kapitel finns med. Bergs översättning slutar efter kapitel 24, mitt i äventyret i Sierra Morena.

Miguel de Cervantes Saavedra. *Den tappre och snillrike riddaren don Quixotes af Mancha lefverne och bedrifter*. Stockholm : 1818-1819. 4 vol.

Översatt av Jonas Magnus Stiernstolpe (1777-1831) förste expeditionssekreterare i Krigsexpeditionen, skald och översättare. Enligt Karl Warburg i Nordisk familjebok var han trots att han var med i gruppen med nyromantiker kring *Polyfem* "egentligen en sengustavian, hvars godmodiga skämtlygne eger en viss släktskap med fru Lenngrens och Valerius". Han översatte bl. a. också Pope och Wieland. Översättningen är gjord efter den spanska akademiens utgåva i 4:o i Madrid 1780.

Miguel de Cervantes Saavedra. *Don Quixote af La Mancha*. Stockholm : Axel Hellstens förlag, 1857

Översatt från spanskan av A. L. (Axel Hellsten).

Miguel de Cervantes Saavedra. *Den sinnrike junkern Don Quijote af La Mancha*. Stockholm : Fahlcrantz & C:o, 1888 (Universal-bibliotek ; 1)

Översatt av Edvard Lidforss (1833-1910) professor vid Lunds universitet. Klassisk översättning. De första kapitlen gavs ut i ett häfte 1888. Därefter gav Fahlcrantz ut hela verket i 2 volymer åren 1891-1892. Till 300-årsjubileet 1905 gav samma förlag ut en jubileumsupplaga i 4 volymer. 1925 gav Bonniers ut Lidforss översättning i serien *Världslitteraturen : de stora mästerverken*. Efter det har den fortsatt att komma ut i bearbetade och/eller förkortade utgåvor.

Miguel de Cervantes Saavedra. *Don Quijote av La Mancha*. Stockholm : Natur och Kultur, 1954. 2 vol.

En språklig modernisering som Ingrid Bergquist gjorde av Lidforss översättning. Den gavs ut i ny utgåva 1989. Tillsammans med Nordenhöks översättning 2001 är detta den enda fullständiga svenska utgåva som givits ut sedan 1925.

Cervantes. *Don Quijote av la Mancha*. Stockholm : Forum, 1955. 2 vol.

Förkortad och bearbetad utgåva av Lidforss översättning av Vera Silverstolpe. Har tryckts om i olika utgåvor ett dussintal gånger, senast 2005 (Natur och Kultur).

Cervantes. *Den galne riddaren : en berättelse om Don Quijote*. Stockholm : Hammarström & Åberg/Tiden, 1992 (Lättläst)

Bearbetning för vuxna av Molly Johnson i Lättläst-serien.

Miguel de Cervantes: *Den snillrike riddaren Don Quijote av La Mancha*. Stockholm : Symposion, 2001

Översatt av Jens Nordenhök. I Knut Ahnlund. *Spansk öppning*. Stockholm : Atlantis, 2003, finns en essä om Nordenhöks översättning. "Den här gången har skönheten och troheten ingått en lycklig förmålning." skriver Ahnlund med referens till Tegnér.

Don Quijote om översättning

När Don Quijote i andra delens kapitel 62 besöker ett boktryckeri i Barcelona träffar han där en översättare, vilket ger honom anledning att göra följande utläggning:

– Jag vågar nog också svära, sade Don Quijote, att ni inte är kända av allmänheten, som alltid är motvilliga att belöna den blomstrande kunskapen och det lovvärda arbetet. Alla dessa fullkomligt bortglömda talanger! Alla dessa misskända genier! Alla dessa förbisedda förmågor! Ändå tycker jag att översättningar från ett språk till ett annat, om det inte gäller språkens drottningar grekiska och latin, är som när man betraktar vävbonader från baksidan: det går visserligen att se figurerna, men de är så bemängda med trådar som skymmer, att ingenting har samma lyster och klarhet som framsidan. (s. 848)

Monter 4: Svenska studier och essäer

Charles Auguste Hagberg. *Cervantes et Walter Scott parallèle littéraire*. Lund : Berling, 1838

Carl August Hagberg (1810-1864) var utöver Shakespeareöversättare professor i Lund. 1838 utgavs hans avhandling för professuren i Lund.

Andra svenska akademiska texter kring Cervantes är Bernard Elis Malmström *Litteraturhistoriska studier. Häfte 1* (1860) och Léonard Wistén *Études sur le style et la syntaxe de Cervantes*. (2. vol. 1901-1906).

Theodor Hagberg. *Cervantes Don Quijote*. Uppsala : Almqvist & Wiksell, 1885 (Litteraturhistoriska gengångare ; 2)

Theodor Hagberg (1825-1893) var professor vid Uppsala universitet och bror till Karl August. UB:s exemplar ingår i Carl Snoilsky-samlingen.

Julio Millares. *La máquina de la imitación : la analogía en Don Quijote y el renacimiento*. Stockholm : Stockholms universitet, 1988

Detta är den första avhandlingen kring Cervantes gjord i Sverige sedan 1800-talet.

Johan Vising. *Miguel de Cervantes i: Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*,1916

Johan Vising (1855-1942) var professor i Göteborg och rektor för Högskolan åren 1899-1909. Artikeln är ett tal som hölls i samband med en minnesfest 1916 med anledning av 300-årsdagen av herrar Cervantes och Shakespears död.

1947 när 400-årsminnet av Cervantes födelse firades, hölls ett annat tal vid Göteborgs högskola. Denna gång av professorn i romanska språk Karl Michaëlsson (1890-1961) *Cervantes i: Ord och bild* 57(1948):1

Nuvarande professorn i spanska Ken Benson tog upp boken i sitt föredrag på Humanistdagarna 2001 *Spanska militärer och ingenjörer tror på Humaniora*, publicerat i *Humanistdag-boken*. 13

Leif Sletsjöe: *Sancho Panza – hombre de bien*. Madrid : Insula, 1961

Gustaf Fredén: *Tres ensayos cerventinos*. Madrid : Insula, 1964

Gustaf Fredén: *Don Quijote en Suecia*. Madrid : Insula, 1965

Dessa tre böcker gavs ut av Iberoamerikanska institutet tillsammans med det spanska förlaget Insula. I den sistnämnda titeln gör Fredén (1898-1987 lektor vid Hvitfeldtska gymnasiet och lärare vid Göteborgs universitet) en genomgång av spåren av Don Quijote i svensk litteratur från Olof Dahlin till Sigfrid Lindström. Boken innehåller också en kort bibliografi över svenska översättningar och akademikers texter om Cervantes.

Göran Lundstedt. *Don Quijote och skuggan*. Lund : Symposion, 1986

Lundstedts bok beskriver hur bilden av Don Quijote i litteraturen har förvandlats från Lorenzo Hammarsköld och nyromantikerna i Uppsala till Ronny Ambjörnsson och Leif Zern och den revolutionära andan efter 1968.

Bland andra svenskar som behandlat Don Quijote i essäer finns Vilhem Ekelund (aforismer) i *Böcker och vandringar* (1910); *Nordiskt och klassiskt* (1914) m.fl., Per Hallström i *Essayer* (1917) Gösta Attorp i *Ungdomsskeppen* (1944), Per Meurling i *Kultur och politik (Don Quijote och Chaplin* 1939), Gustaf Fredén i *Miguel de Cervantes*, (1956), Hans Lindström i *Skrattet åt världen i litteraturen* (1993).

Evert Taube. *Septentrion*. Stockholm : Bonniers, 1958

Utkast till dikten *Cervantes*. (ur UB:s Taubearkiv)

Skiss föreställande Don Quijote och Sancho Panza troligen gjord av Evert Taube runt 1942 (ur UB:s Taubearkiv)

Monter 5: Ungdomsutgåvor i svensk översättning

Cervantes. *Don Quixote*.

Stockholm : Expeditionen af Konversations-Lexikon, 1857

Den första svenska utgåvan för ungdom, bearbetad efter Florians franska översättning. Bonniers gav ut nya utgåvor av denna version 1901 och 1918.

Michäel de Cervantes. *Don Quixote de la Mancha*. Stockholm : J. W. Löfvings förlag, 1872

Bearbetad av August Theodor Paban.

***Cervantes' Don Quixote*. Stockholm : Albert Bonniers förlag, 1901 (De gyllene böckerna ; 2)**

Ny utgåva av för ungdom bearbetade efter Florians franska översättning. Illustrerad av Walter Crane.

Miguel de Cervantes. *Don Quijote från La Mancha*. Stockholm : Beijer, 1905

Bearbetad för ungdom av Franz Hoffmann. Hoffmanns version utgavs första gången i Stockholm av O. L. Lamm 1876. Beijer gav ut ny utgåvor 1908 och 1916. Boken har illustrationer i färg.

Miguel de Cervantes Saavedra. *Don Quijote av la Mancha*. Stockholm, 1955 (Skattkammarsbiblioteket)

Översatt och bearbetad för barn av Ingrid Bergquist. Bilder av J. Narro som också illustrerade Bergquist fullständiga utgåva 1954.

Miguel de Cervantes Saavedra. *Don Quijote av la Mancha*. 2. uppl. Stockholm : AWE/Geber, 1978 (Sagas berömda böcker)

Översatt och bearbetad av författaren Gustav Sandgren (1904–83). Den första upplagan kom 1965. Gustave Dorés illustrationer.

Miguel de Cervantes: *Don Quijote*. Höganäs : Bokorama, 1983.

Reviderad översättning av Hoffmans från 1872 av Eva Mazetti-Nissen

Miguel de Cervantes. *Don Quijote*. (Illustrerade klassiker ; 117)

***Don Quijote : riddaren av den sorgliga skepnaden*. Sundbyberg : Semic press, 1983**

Serietidningen utkom med 8 nummer under 1983 men blev tydligen ingen succé, skulle ha utkommit med 13 nummer per år.

Monter 6: Illustrerade utgåvor

Gustave Doré (1832-1883)

Första utgåvan med Dorés illustrationer utkom 1863. Den innehåller 377 illustrationer. Många utgåvor har använt Dorés illustrationer. Bland de svenska finns Symposions, Niloes, Sagas berömda böcker.

Ur: Miguel de Cervantes: *L'ingénieur hidalgo Don Quichotte de La Manche*. [2. éd.] Paris : Librairie de L'Hachette, 1869

Salvador Dalí (1904-1989)

Dalís illustrationer publicerades första gången i en engelskspråkig utgåva *The first part of the life and achievements of the renowned Don Quixote de la Mancha* utgiven i serie The illustrated modern library i New York 1946. Bilden föreställer scenen där Don Quijote istället för fårhjordar ser två härar på väg att drabba samman.

Ur: Miguel de Cervantes: *Don Quijote de La Mancha*. Barcelona : Planeta, 2004

Tony Johannot (1803-1852)

Johannot gjorde inte mindre än 756 bilder till den franska utgåvan från J. J. Dubochet et Cie 1836-1837 (översatt av Louis Viardot, finns på UB) och de har använts i många olika utgåvor därefter.

Ur: Miguel de Cervantes Saavedra. *L'ingengoso idalgo don Chisciotte della Mancía*. Milano : Presso L'editore Andrea Ubicin, 1841. 2 vol.

Joaquín Vaquero (1900-1998)

Ur: Miguel de Cervantes: *El ingenioso hidalgo Don Quijote de La Mancha*. Barcelona : Argos, 1950. 2 vol.

Honoré Daumier (1808-1879)

Ur: Miguel de Cervantes Saavedra: *Den skarpsindige adelsmand Don Quijote av La Mancha*. Kristiania : Alb. Cammermeyers forlag, 1916-1918.
Den första norska översättningen.

Monter 7: I bildkonsten

Pablo Picasso (1881-1973) *Don Quichotte*

Picassos kända teckning skapades för *Les lettres françaises* och publicerades i nr 581 i augusti 1955 då tidskriften uppmärksammade bokens 350-årsjubileum.

William Hogarth (1697-1764) *Don Quixote being cared for by the innkeepers's wife and daughter* (vänster) ; *The adventures of Mambrino's helmet* (höger)

Gravyrerna gjordes för att illustrera en utgåva tryckt av J. och R. Tonson (London 1738) men kom aldrig med.

Ur: *William Hogarth: Hogarth's graphic works. Vol. 2, The engravings*. New Haven : Yale, 1965

José Guadalupe Posada (1851-1913) *Don Quijote y Sancho Panza*

Mexikansk grafiker och satiriker som porträtterade samtida personer, särskilt politiker, och legendarisk gestalter som "calaveras" (dödsallar). Motivet med Quijote är från ca 1905.

Ur: *José Guadalupe Posada*. Dresden : Vlg der Kunst, 1961

Don Quijote porträtterad av

Francisco de Goya (1746-1828) 1812-1820

Honoré Daumier (1808-1879) u.å.

Jean Cocteau (1889-1963) 1957

Salvador Dalí (1904-1989) 1957

Planscher ur: *Don Quichotte de Cervantès par cinquante artistes du XVIIe siècle à nos jours*. Paris, Éditions L. C. L., 1968.

Monter 8: I balett, film, teater och musik

Balett

Över etthundra baletter med motiv från Don Quijote finns dokumenterade från 1614 och framåt. En av de mest kända koreograferades av Marius Petipa för Bolsjojteatern 1869 till musik av Aloysius Ludwig (Léon) Minkus. I bearbetad version har denna uppsättning levt vidare in i våra dagar. I Sverige har den bl.a. givits på Kungliga operan 1994 bearbetad av Rudolf Nurejev (Program). Nurejevs version uruppfördes 1966 och spelades även in som film 1973 "Nurejev's Don Quixote".

Stora Teatern i Göteborg framförde 1984 baletten till Minkus musik men i koreografi av Roberto Trinchero. (Affisch och program)

Affisch från Folkparksteatern. *Don Quijote gästspel av Kungliga teatern med Operabaletten*.

Film

Även inom filmkonsten har Quijote nått hundratalet i antal versioner. Den tidigaste film man känner till är en sekvens filmad i Frankrike 1898. Bland de mest kända filmatiseringar kan nämnas de av Georg Wilhelm Pabst (1933), och Gregory Kozintsev (1957). Bilden till höger är från Orson Wells aldrig fullbordade version (1955) som Jesús Franco kompletterade och klippte ihop 1992. En annan regisör som misslyckats med att fullborda sin filmatisering är Terry Gilliam, vilket skildras i filmen *Lost in La Mancha* (2002).

Teater

En av de tidigaste versionen för teater man känner till är av Guillén de Castro från 1610 ca. Man vet också att Calderón de la Barca, som skrev *Livet en dröm* gjorde en dramatisering 1634 ca som gått förlorad. Don Quijote dyker också upp som figur utanför Cervantes berättelse i t.ex. August Strindbergs *Himmelrikets nycklar* (1892) och Tennessee Williams *Camino Real* (1953)

Michail Bulgakovs dramatisering gjordes 1938 (Bulgakov, Michail. *Pesy*. Moskva : Sovetskij Pisatel, 1986). Skånska teatern satte upp den 1980 i regi av Peter Oskarson (Program). Ronny Ambjörnssons och Leif Zerns pjäs *Don Quijote : ett skådespel om liberalismens omöjlighet* (spelades på Dramaten 1972) är en annan Quijote i revolutionens tjänst (Program, pjäsmanuskript, bokutgåva Stockholm : Gidlunds, 1971)

Under jubileumsåret har flera barnföreställningar satts upp runt om i Sverige, i Göteborg spelar Teater Kurage *Don Q, riddaren av den sorgliga skepnaden* hösten 2005.

Musik

Hundratals operor har skrivits med motiv ur Don Quijote, bl. a. av Purcell (*The Comical history of Don Quixotte* 1695), Rameau, Telemann, Salieri, Donizetti, Mendelssohn, Massenet och Manuel de Falla (*El Retablo de Maese Pedro: Ópera de marionetas* 1923).

Mendelssohns "*Die Hochzeit des Camacho*" (1825) skildrar det avsnitt i boken som handlar om Camachos bröllop (CD: *Die Hochzeit des Camacho*, op. 10. Koch international/Schwann, 1990).

Jules Massenet *Don Quichotte* 1908-1910 libretto Henri efter teaterstycket *Le Chevalier de la Longue Figure* av Jacques Le Lorrain. I Massenets opera har Aldonza Lorenzo förvandlats till den idealiserade Dulcinea som i boken bara existerar i Don Quijotes fantasi. (LP Decca, 1978)

Utöver opera finns det mängder av Quijotemotiv i annan musik: symfonisk (t.ex. Richard Strauss symfoniska dikt *Don Quixote, fantastische Variationen über ein Thema ritterlichen Charakters*, Op. 35, 1898), vokal-, kammar-, elektroakustiskmusik (CD Alain Savouret *Don Quixotte* corporation. Wergo, 1981) zarzuela och även i Broadwaymusikal (Mitch Leigh & Dale Wasserman *The Man of La Mancha* 1965, filmad av Arthur Hiller 1972. Program från svensk uppsättning Oscars 1986).